

JOSEF SKVORECKY PUBLICA «EL SAXO BAIX» A PROA

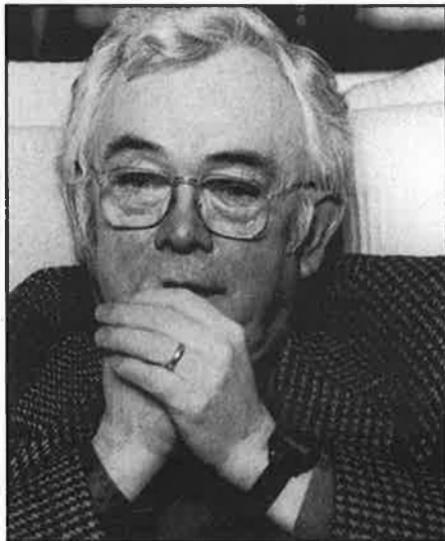
«No hi ha esperança per a Txecoslovàquia»

Els tancs soviètics que l'estiu del 68 van arribar a Praga per dir que prou de bromes van acabar amb la paciència de l'escriptor Josef Skvorecky: se'n va anar al Canadà i no hi ha tornat mai més.

Lluís Bonada

Skvorecky va deixar enrere dues dominacions, la nazi, que havia patit durant la II guerra mundial — l'any 39 té quinze anys— i la comunista, la comunista dels països de l'Est, cal puntualitzar. I va deixar també una lluita constant en defensa de la llibertat d'expressió. La seva segona novel·la, *Els covards*, va ser retirada per la policia i des de l'editor fins a una part important de la comunitat intel·lectual en què es movia van ser purgats.

Un guió escrit amb Milos Forman va ser prohibit pel president en persona. Estava basat en una narració seva prohibida dos anys abans. La seva dona, que el va acompanyar en l'exili, és l'actriu i novel·lista Zdena

DOMÈNIC UMÉRT

Salivarová, autora del llibre *Estiu a Praga*, que l'any 1975 va aparèixer en català a la col·lecció «A tot vent» d'Aymà-Proa. Ara, el seu nou país, l'estat del seu nou país, ha fet possible la traducció d'un llibre seu al castellà i al català, *El saxo baix*. El traductor, en aquest cas traductora, Monika Zgustová, que ha fet la seva versió directament del txec, mentre que el traductor castellà l'ha feta de l'anglès, ha comptat amb un ajut de The Canada Council i el Ministeri d'Afers Estrangers del Canadà, al qual cal afegir el que concedeix a les traduccions en general el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

—*L'ambient d'opressió en què viuen i han viscut els txecs durant el nazisme i el comunisme continua sent, encara ara, el tema de les vostres narracions?*

—No. No només escric sobre els txecs que viuen a Txecoslovàquia, sinó sobre els que viuen a Amèrica. En un dels llibres que he fet parlo de la participació txeca a la guerra civil nord-americana.

—*Vós vanu anar a la Universitat de Toronto per ensenyar literatura nord-americana als canadencs. ¿Ja ho van acceptar bé, que fos un txec qui els parlés de Hemingway i de Faulkner?*

—Naturalment.

Cap problema. La literatura nord-americana era la meua especialitat, a Txecoslovàquia. Vaig publicar-hi assaigs i vaig traduir aquests dos autors, precisament, Hemingway i Faulkner. Potser també els va bé que algú els ensenyi els autors americans des d'un punt de vista nou. A més, al Canadà són molt tolerants. Avui dia, crec que si algú es veu en la necessitat d'anar-se'n a l'exili, ha de triar els Estats Units o el Canadà i no pas Europa. S'hi trobarà més bé, serà més ben rebut, podrà manegar-s'ho al seu aire i no ensopegarà la barrera de la cultura acadèmica europea. A Toronto, dos de cada tres habitants no hi són nascuts. Jo tinc una classe de dotze estudiants i tots tenen un nom d'origen diferent, des del rus fins a l'hispanic.

—*¿Quins contactes conserveu amb els amics i familiars que heu deixat al*

vostre país? ¿Els podeu escriure cartes, posem per cas?

—Els puc escriure, però s'ha d'anar en compte amb el que hi poses perquè els pots comprometre. De fet, ara només escric a la meua germana i només de coses privades. La meua germana ha intentat sortir del país cinc vegades, vull dir que ha fet tots els passos burocràtics per aconseguir-ho cinc vegades, sense èxit. L'última vegada li van dir que podria venir al Canadà si la convidava algú altre que no fos jo. I ara he demanat a una amiga meua que faci la gestió. En aquests moments estem a l'espera. Ara acabo de venir de Portugal on he participat en un congrés d'escriptors. El president Soares havia escrit al president de Txecoslovàquia per demanar-li que hi deixés venir tres escriptors txecs. No van venir. Van donar les culpes a la burocràcia.

—*¿Els vostres llibres arriben a entrar a Txecoslovàquia?*

—Circulen exemplars de sotamà. Ara, has d'anar en compte, perquè si et pesquen amb un llibre meu, especialment si ets un mestre, t'ho passes malament. A un antic mestre meu el van detenir per això. Quan te'n vas sense permís, com vaig fer jo, et treuen la nacionalitat i et prohibeixen tots els teus llibres.

—*Vós, com a escriptor, ¿us considereu fill de la literatura txeca o de la literatura anglesa?*

—De l'anglesa, sobretot. M'agraden alguns escriptors txecs i segurament em deuen haver influït, com també totes les lectures que he fet a la meua vida, però no he considerat cap escriptor txec com a model meu, com abans vaig considerar Hemingway i Faulkner. Ara bé, això va ser abans, quan tenia vint anys i em trobava en una etapa d'aprenentatge. Ara, d'influències ja no en rebo. El que intento és seguir la literatura txeca i per això l'any 1971 vaig fundar una editorial en txec al Canadà. També vam intentar publicar-ne en anglès, però l'experiència no va reeixir. Cal tenir una gran distribuïdora i no saltres som una editorial petita.

—*¿Al Canadà heu abandonat la vostra carrera de guionista cinematogràfic?*

—A Txecoslovàquia, els directors em coneixien i em demanaven guions i a Hollywood no em coneix ningú. Per això no havia fet res fins ara. Però ara acabo d'escriure dos guions, adaptats de dues narracions meves, per a productors canadencs. He firmat el con-

«La dominació soviètica ha destruït, en els països que controla, la cultura centreuropea i l'austro-hongaresa».

tracte pel guió de l'altra narració inclosa en el llibre *El saxo baix*, la titulada «La llegenda d'Emöke». Serà una coproducció entre el Canadà i Iugoslàvia i es rodarà en aquest segon país. De l'altre guió, la producció encara no està decidida. En aquests moments, amb el meu text, els productors busquen l'actor i el director i els diners per finançar-la.

—¿Creieu que l'actual clima de renovació impulsat per la Perestroika tindrà repercussions beneficioses sobre Txecoslovàquia?

—No, gens ni mica. D'una banda, els caps de Txecoslovàquia són gent de la generació de Brejnev i del seu tarannà polític. Però, a més, Gorbaxov no està interessat a fer canvis als països de l'Est. Només els interessa que aquests països estiguin quietos i que no facin cap soroll. I si els líders que manen a Txecoslovàquia aconseguen això, a Gorbaxov ja li està bé, perquè té altres problemes per ocupar-se. No hi ha cap esperança de tornar a un període d'obertura, no hi ha cap esperança per retrobar la llibertat. Podran fer canvis mínims, com deixar que la meua germana pugui sortir, però ni autoritzaran els meus llibres, ni em deixaran tornar a mi, ni aixecaran la censura. Jo, ja, quan penso en Europa, políticament, deixo de banda els països que es

troben sota la dominació soviètica, sota la dominació d'un país que no va passar pel Renaixement i que, per tant, no es pot qualificar d'uropeu.

Aquesta dominació soviètica ha destruït, en els països que controla, la cultura centreuropea, la de l'antic imperi austro-hongarès. Ja no es pot dir que Txecoslovàquia o Hongria pertanyen a la cultura europea. A l'Europa lliure, la cultura és lliure, no és mai dirigida i controlada pels estats. A l'Europa oriental, la cultura és una eina propagandística en mans dels governs. I aquests governs no deixen conrear una cultura creativa i original, només accepten, com totes les dictadures, una cultura de reproducció i, encara que a vegades aquesta cultura de reproducció pugui assolir uns nivells de qualitat notables, mai no serà una cultura original.

—¿Un escriptor legítimament obsessionat com vós per l'opressió política i cultural del seu poble, com pot evitar que els seus llibres esdevinguin obres de denúncia conjuntural?

—¿Quins temes hi ha més universals que la llibertat, la felicitat, el poder riure? Si això es tracta bé, si es fa bé, és un tema universal que pot entendre tothom. Jo no redacto pamflets. ¿Què és l'home sense la llibertat? Jo no escric propaganda, sinó ficció basada en la

realitat. Nosaltres tractem de l'art, no de cap política concreta. Som artistes i no polítics.

—¿En què us ha influït més la literatura nord-americana?

—En l'estil, sobretot Hemingway, que, d'altra banda, és potser un dels escriptors que més influència ha exercit aquest segle a tot el món, fins i tot a la Xina. Hemingway t'ensenya que no cal dir-ho tot per fer-se entendre, la teoria de l'iceberg, que cal triar els detalls que siguin significatius per poder-te donar la idea del total. Amb una quarta part del que surt a la superfície, pots adonar-te de la magnitud de les coses. Un diàleg, per exemple, pot ser senzill i tenir molt de suc. Hemingway ha estat el mestre de la descripció. Aquesta és la influència que he rebut d'ell, però no la seva filosofia de la vida. La influència d'altres autors és molt vàlida quan saps aplicar-la al teu propi material. Seria, però, injust citar només Hemingway o Faulkner. Dels actuals, m'agrada molt Graham Greene i Evelyn Waugh i dels clàssics, Mark Twain i Edgar A. Poe. Tot això ho dic advertint que fora dels Estats Units i de la Gran Bretanya, i deixant a part els txecs, no conec res. No puc seguir altres literatures. No tinc temps. Entre les classes, l'editorial i els meus llibres ja no em queden hores. □